

DOI: 10.33663/0869-2491-2025-36-527-537

УДК 343.17+341.6

О. О. КВАША,
доктор юридичних наук, професор*
ORCID: 0000-0002-9832-6070

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: МІСІЯ ВІДНОВЛЕННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ

У статті обґрунтовано, що створення концепції перехідного правосуддя має бути пріоритетом державної політики України. У контексті російсько-української війни перехідне правосуддя – це складна система судових і позасудових національних і міжнародних механізмів, які спрямовані на відновлення порушених в умовах військової агресії росії прав людини, що охоплює такі взаємопов'язані елементи, як відплата винним, відшкодування шкоди, встановлення правди, впровадження заходів з превенції повторення агресії. Відновлення справедливості – це місія (високе призначення) перехідного правосуддя в Україні.

Ключові слова: перехідне правосуддя, справедливість, права людини, право на справедливий суд, воєнний злочин, міжнародний злочин, колективна жертва, встановлення правди, покарання винним, превенція, відшкодування шкоди, притягнення до кримінальної відповідальності, потерпий, злочин агресії, спеціальний міжнародний трибунал.

Kvasha Oksana. Transitional justice in Ukraine: mission of restoring justice

The article substantiates that the creation of the concept of transitional justice should be a priority of the state policy of Ukraine. In the context of the Russian-Ukrainian war, transitional justice is a complex system of judicial and extrajudicial national and international mechanisms aimed at restoring human rights violated in the context of Russia's military aggression, which includes such interrelated elements as retribution for the guilty, compensation for damage, establishing the truth, and implementing measures to prevent the recurrence of aggression. Restoring justice is the mission (high purpose) of transitional justice in Ukraine.

Key words: transitional justice, justice, human rights, the right to a fair trial, war crime, international crime, collective victim, establishing the truth, punishing the guilty, prevention, compensation for damage, bringing to criminal responsibility, victim, crime of aggression, special international tribunal.

Вступ. Забезпечення права на справедливий суд є одним із фундаментальних прав людини. Як в умовах майбутнього миру в нашій державі, так і під час війни, є потреба у відновленні справедливості, що передбачає насамперед реалізацію судами України кримінальної відповідальності та покарання осіб, які скоїли воєнні, міжнародні злочини. Війна в Україні призвела до

* **Kvasha Oksana**, Doctor of Juridical Sciences, Full Professor

масових порушень прав людини, а, як відомо, концепція перехідного правосуддя розвинулась як складова всесвітнього проекту прав людини. Багато країн уже мали досвід застосування моделі перехідного правосуддя. Тому актуальним є формування в Україні національної концепції перехідного правосуддя, звісно, з урахуванням досвіду держав, які успішно його застосовували у постконфліктний чи поствоєнний період.

Постановка проблеми. У Моніторингу судових проваджень у справах про воєнні злочини зазначено, що право на справедливий суд слід гарантувати та забезпечувати за будь-яких обставин, у тому числі під час воєнного стану, як того вимагає ст. 10 Загальної декларації прав людини, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Намір продемонструвати високий стандарт національного правосуддя у справах про міжнародні злочини неодноразово було підтверджено представниками всіх гілок влади¹. Саме в контексті дослідження особливостей перехідного правосуддя фахівці відзначають, що вже у 1940-х роках закріплюється одне з основних правил – винні особи також повинні мати гарантії на безпеку та справедливий суд². Очевидно, що відновлення справедливості як кінцева мета правосуддя, у тому числі перехідного, не може полягати лише у притягненні винних до кримінальної відповідальності з дотриманням усіх високих стандартів. Концепція перехідного правосуддя включає набагато ширший комплекс засобів, для забезпечення чого в Україні повинна бути запроваджена відповідна державна політика. Як зазначають вчені, політика, яку слід досягти – у рамках перехідного правосуддя – ґрунтується на дотриманні прав людини, гідності та цінності людської особистості³. Очевидно, що для розробки концепції перехідного правосуддя це має стати пріоритетом державної політики уже сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем правосуддя, перехідного зокрема, здійснили такі вітчизняні науковці, як: О. Андрущенко, А. Багінський, О. Бандурка, Р. Бараннік, А. Блага, В. Бігун, Ж. Балабанюк, А. Бущенко, Л. Воскобітова, В. Глушков, М. Гнатовський, Н. Гураленко, К. Гусаров, Р. Додонов, О. Євсєєв, О. Задорожній, С. Загайнова, С. Закірова, К. Кармазіна, А. Кориневич, Т. Короткий, В. Маляренко, І. Марочкін О. Мартиненко, Я. Мельник, В. Михайленко, О. Овчаренко, О. Семенюк, О. Плотніков, В. Прилуцький, О. Резніков, М. Смокович, С. Тимченко, О. Уварова, А. Чарнота, О. Щербанюк, Н. Юзікова та ін. Однак визначення поняття і сутності перехідного правосуддя актуалізувалося лише в сучасних умовах триваючої війни та перспектив справедливого миру.

Метою цієї статті є розробка науково-теоретичних засад національної концепції перехідного правосуддя.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття перехідного правосуддя немає сталого визна-

чення ні у вітчизняній, ні у світовій юридичній науці. І це природно, адже перехідне правосуддя стало предметом науково-правових досліджень порівняно недавно, і стосується держав, які перебувають у кризових, екстремальних умовах. Перехідне правосуддя – це певна аналітична модель, яка сформувалася на основі історичного досвіду держав, які свого часу зіткнулися із зовнішньою військовою агресією та революціями, її застосування – це об'єктивна потреба, адже без засвоєння такого досвіду держава просто не зможе вийти з кризового стану і стати на шлях сталого розвитку⁴.

Механізм перехідного правосуддя повинен встановити істину, покарати винних, а також через відновлення справедливості сформувати колективну пам'ять народу. Під час війни пріоритетним є здійснення правосуддя щодо винних у вчиненні воєнних злочинів. Проте не менш важливим є *справедливе правосуддя* для жертв злочинів за умов, коли українське суспільство не лише індивідуально й колективно захищається від російських окупантів, але і є *своєрідною колективною жертвою (потерпілим)* від злочину агресії з боку росії. У цьому контексті постає проблема компенсації колективної травми, завданої українському народу. Під колективною травмою розуміють деструктивні, дисфункціональні наслідки соціальних перетворень, які стосуються великих груп людей. Як правило, «травматичний ефект, що йде від події як такої, має наслідки не тільки на рівні індивідуальної психіки, а й на рівнях груповому та соцієтальному»⁵. Зважаючи на це, уже з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну на різних рівнях ставиться питання про залучення міжнародних інституцій для здійснення правосуддя як щодо керівництва держави-агресора, держав-співучасників (пособників), так і щодо кожного російського громадянина, який скоював злочини в Україні.

Фундаментальним завданням нашої держави має стати забезпечення права кожного потерпілого від російської агресії на справедливий суд. Відповідно метою діяльності органів кримінальної юстиції у поствоєнний час має бути відновлення *справедливості* шляхом призначення адекватного заходу кримінально-правового впливу (покарання і заходів кримінально-правового характеру) за вчинені міжнародні, й воєнні зокрема, злочини. Серед засобів захисту прав і свобод людини і громадянина провідна роль належить саме правосуддю, яке має на меті відновлення справедливості. Правосуддя в першому наближенні слід розглядати як судочинство, що відповідає вимогам справедливості і є інструментом досягнення справедливості при вирішенні судового спору, що виражається у належному захисті судом прав і свобод людини⁶.

Відновлення справедливості як мета, навіть місія («високе призначення, відповідальна роль»⁷) перехідного правосуддя в повоєнній Україні включає відповідальність і невідворотність покарання країни-агресора в особі її політичної еліти, а також кожного, хто віддавав злочинні накази чи безпосередньо брав участь у військових діях проти України. Відповідальність і покарання мають настати для винних, у вчиненні воєнних злочинів, геноциду укра-

їнського народу, злочинів проти людяності, насамперед для політичного керівництва російської федерації за злочин агресії.

Чому на перший план слід висувати злочин агресії? Тому що цей злочин – первісний, який детермінує надалі вчинення воєнних злочинів проти населення тієї держави, яка стала жертвою злочину агресії. По суті, злочин агресії з боку рф – це «*conditio sine qua non*» (умова, без якої немає) вчинення значної кількості воєнних та інших міжнародних злочинів на території України. Тому принцип невідворотності відповідальності й покарання має стосуватися передусім вищого військово-політично керівництва рф. Безперечно, правильним кроком на цьому шляху є обговорення можливості створення спеціального трибуналу щодо росії, метою якого має стати здійснення правосуддя щодо усіх осіб, причетних до вчинення воєнних і міжнародних злочинів на території України. Уже у березні 2022 р. Україна висунула пропозицію створити Спеціальний міжнародний трибунал щодо злочину агресії проти України.

Збройна агресія проти України, яка розпочалася у 2014 р., актуалізувала необхідність застосування в державі моделі перехідного правосуддя, яку із середини минулого століття активно використовують у світі для забезпечення розбудови миру та досягнення сталого розвитку постконфліктних (поставторитарних) країн⁸. Проте у світовій юридичній науці на сьогодні не сформовано уніфікованої позиції щодо моменту виникнення поняття перехідного правосуддя. У вітчизняній науці підтримується ідея термінологічного авторства Н. Крітца. Вважають, що термін «перехідне правосуддя» запропонував Нейл Крітц у 1995 р. у книзі «Перехідне правосуддя: як демократіям, що зароджуються, розквитатися з колишніми режимами»⁹.

Формування концепції перехідного правосуддя почалося з середини 1990-х років, через це його слід відносити до новел правових досліджень. Вважають, що в період з 1974 р. понад 100 країн мали досвід переходу від недемократичного режиму до демократії або від збройного конфлікту до миру. Своєю появою концепція перехідного правосуддя завдячує великою мірою правозахисним кампаніям, які розгорталися в різних країнах світу як реакція на серйозні порушення прав людини і/або гуманітарного права¹⁰.

У 2004 р. Генеральний секретар ООН у своєму звіті дав визначення перехідного правосуддя і назвав невичерпний перелік його складових частин. До перехідного правосуддя можуть належати як судові, так і несудові способи захисту права із різним рівнем міжнародної участі або без такого, а саме (але не виключно): переслідування винуватців, відшкодування шкоди або ж репарації, пошук правди, інституційні реформи, перевірка на відповідність займаній посаді та звільнення або ж поєднання цих механізмів¹¹. Отже, попри назву «перехідне правосуддя», йдеться не лише про судові процедури, а й позасудові. Тому науковці відзначають, що, незважаючи на назву, перехідне правосуддя не обмежується судовими процесами, враховуючи несудові

компоненти (гібридні механізми, освітні процеси, встановлення істини через квазісудові інституції тощо)¹².

Очевидно, позасудові способи захисту в перехідному правосудді пов'язані із так званим широким розумінням поняття «правосуддя». До прикладу, інший підхід щодо поняття «правосуддя» позначає ним не лише судову діяльність, а й діяльність інших юрисдикційних органів, які створені для захисту порушених прав та законних інтересів¹³. Водночас вчені, дослідивши і проаналізувавши різні наукові думки, тлумачення Конституційного Суду України в його Ухвалі, а також застосування терміна «правосуддя» в Конституції України та інших нормативних актах, констатують різне розуміння, трактування і тлумачення поняття й сутності правосуддя законодавцем, науковцями та іншими суб'єктами, його ототожнення з іншими важливими термінами¹⁴.

Водночас ця проблема не охоплюється предметом цього дослідження. Модель перехідного правосуддя являє собою комплекс процесів і механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства подолати масштабні порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права, а тому активно має здійснюватися впровадження норм міжнародного кримінального та гуманітарного права в національну правову систему¹⁵. І цей процес в Україні уже розпочався.

Отже, основу моделі правосуддя перехідного періоду (Transitional Justice, перехідне / транзитивне правосуддя) складають чотири структурних елементи: процес притягнення винних у масових порушеннях до відповідальності та їх покарання за вчинені злочини; процес відшкодування жертвам завданої їм шкоди; процес встановлення правди, повне розслідування порушень, які мали місце в період конфлікту або становили репресивний характер; інституційний процес реформ, який має гарантувати, що такі порушення більше не повторяться¹⁶. Очевидно, що впровадження наведених елементів має відбуватися одночасно, оскільки всі вони тією чи іншою мірою взаємопов'язані. Справедливість у контексті перехідного правосуддя – це про *відновлення*¹⁷. Зважаючи на наведене, модель перехідного правосуддя можна умовно назвати системою чотирьох «В»: відплата винним, відшкодування жертвам, встановлення правди, впровадження заходів з превенції конфліктів.

Відплата винним – це притягнення винних у вчиненні злочинів проти українських громадян до відповідальності, що включає, зокрема, але не виключно: ефективне кримінальне переслідування; всебічний та об'єктивний, у встановлених законом часових межах, розгляд кримінального провадження; притягнення винних до кримінальної відповідальності судом, який діє на підставі закону, призначення справедливого покарання. Кожен судовий процес повинен бути публічним, а найбільш суспільно резонансні судові процеси повинні трансливатись у медіа.

Ефективне здійснення судами правосуддя у справах про воєнні злочини забезпечить поствоєнне суспільство від проявів помсти та відплати з боку постраждалих і свавільного протиправного відновлення справедливості.

Одним із способів забезпечення цього завдання є створення так званих гібридних судів. Вчені наголошують, що «держава зберігає за собою обов'язок притягнення винних у злочинах до відповідальності, але здійснюватися це може за допомогою механізмів міжнародного-правового характеру»¹⁸.

Неодноразово погоджувалась у своїх попередніх публікаціях із цією позицією. Справді, на всіх рівнях сьогодні визначається доцільним створення спеціального процесуального механізму як процедури перехідного правосуддя¹⁹. Проте для розслідування, притягнення до відповідальності і винесення справедливого вироку за міжнародні злочини конститутивним є поєднання національного і міжнародного механізмів. Чи доречно використовувати при цьому поняття «гібридний механізм правосуддя»²⁰?

Вище уже наводилась подібна термінологія, на кшталт «гібридних судів». Однак у контексті сучасної української історії термін «гібридний» набув негативного змісту і навряд чи це зміниться найближчим часом. Тому «гібридним» не може бути іменовано механізм, який буде створений для здійснення правосуддя у справах про воєнні та інші міжнародні злочини. Відповідно було запропоновано для визначення правосуддя, яке поєднує національний і міжнародний елементи, щодо розслідування та судового розгляду міжнародних злочинів на території України використовувати поняття на кшталт «комплексний механізм правосуддя», «дуальний механізм правосуддя» чи «бінарний механізм правосуддя»²¹.

Відшкодування жертвам – це компенсація матеріальної і моральної шкоди усім потерпілим від злочинів, що включає, зокрема, але не виключно: репарації, створення реєстрів знищеного і пошкодженого майна, розшук безвісти зниклих, повернення насильницьки вивезених громадян України, забезпечення системи соціальних, юридичних, медико-психологічних та інших реабілітаційних послуг, внесення змін у законодавство, у тому числі кримінальне, у частині посилення ролі потерпілого при призначенні покарання винному. Надзвичайно важливе значення має судовий захист прав осіб, які постраждали внаслідок російської агресії².

Встановлення правди – це повне й усебічне розслідування усіх обставин, що призвели до виникнення конфлікту та його ескалації, об'єктивне та документальне відтворення хронології подій. Щодо права на правду, то сторони збройного конфлікту мають знати історичну правду про конфлікт, його масштаби та наслідки. Зокрема, Перший Додатковий протокол до Женевської конвенції врегульовує у ст. 32 право родин знати про долю своїх родичів, а ст. 33 містить зобов'язання сторін конфлікту передавати інформацію щодо зниклих безвісти осіб. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від примусових зникнень у ст. 24 містить право особи знати правду обставини примусового зникнення, перебіг розслідування².

Водночас слід погодитись з думкою вчених, що коли держави та інші політичні інституції апелюють до можливості застосування колективної пам'яті – це зазвичай призводить до загострення психологічних травм мину-

лого й неможливості примирення в перспективі. Насправді правосуддя перехідного періоду завжди впроваджується в конкретному політичному дискурсі, що апіорі нівелює будь-яку нейтральність його як інструменту для розкриття правди, відновлення прав жертв конфлікту та їх примирення². Тому цей елемент вважаю доволі неоднозначним, який потребує скрупульозного вивчення та виважених підходів.

Впровадження заходів з превенції конфліктів – це створення системи запобіжників, яка унеможливить повторення подібних конфліктів, включаючи посилення охорони національної та державної безпеки, комплексне реформування системи правоохоронних та судових органів, освіти і науки, медіа. Існує думка, що транзитивне правосуддя зміщує акцент із ретрибутивного (карального) виміру справедливості, сфокусованого на притягненні винних до відповідальності, на вимір відновлювальний, зосереджений на реабілітації та відновленні людської гідності. Водночас модель правосуддя перехідного періоду висвітлює сутність і призначення правосуддя як такого, що покликане уможливити мирне співіснування людей². Доволі спірна думка, вважаю, адже без справедливого покарання винних у свавільному порушенні прав людини на території суверенної держави не може йтися про їх відновлення!

Слід погодитись, що не існує універсальних правил і порядку застосування перехідного правосуддя для усіх суспільств, що перебувають на стадії транзитного періоду. Кожне окреме суспільство повинно ретельно аналізуватися, враховуючи контекстуальні аспекти, а відтак повинні розроблятися відповідні стратегії та тактики відновлення миру та компенсації негативних наслідків порушення прав людини. Концепцією перехідного правосуддя мають бути охоплені всі соціальні, культурні та економічні права разом із громадянськими й політичними, які зазнають порушень з боку недемократичних режимів та в результаті збройних конфліктів². Саме за таких підходів може бути досягнута місія перехідного правосуддя в Україні – відновлення справедливості після воєнної агресії.

Основні результати та висновки дослідження. Історично перехідне правосуддя застосовували держави за однієї з таких умов – або після авторитарних політичних режимів, або після збройних конфліктів. Очевидно, що специфікою української ситуації є наявність обох цих підстав для запровадження власної моделі перехідного правосуддя, розробка якої уже сьогодні, під час війни, має бути пріоритетом державної політики України. У контексті російсько-української війни перехідне правосуддя – це складна система судових і позасудових національних і міжнародних механізмів, які спрямовані на відновлення порушених в умовах військової агресії росії прав людини, що включає в себе такі взаємопов'язані елементи як відплата винним, відшкодування шкоди, встановлення правди, впровадження заходів з превенції повторення агресії. Відновлення справедливості – це місія (високе призначення) перехідного правосуддя в Україні.

1. Звіт за результатами впровадження 2 фази проєкту «Моніторинг судових проваджень у справах про воєнні злочини», червень 2024 р. URL: https://uba.ua/documents/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%BA%D0%9F%D0%B8%D1%89%D0%B8%D0%BA/UKR_Trial%20Monitoring_2024.pdf
2. Клим О., Чернописька В. Проблема дефініції «перехідного правосуддя» у сучасному філософсько-правовому дискурсі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 1 (37). С. 94. 3. Крістіан Корреа. Як перехідне правосуддя може допомогти досягти миру в Україні? 2021. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/New-Justice_Report ICTJ_UKR.pdf
4. Бойко О. М. Розвиток судочинства в Україні в умовах перехідного правосуддя. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: *Юриспруденція*. 2019. № 40. С. 66. 5. Суший О. Проблема колективної травми в українському соціумі та пошук стратегій її опанування. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2014. № 6 (74). С. 19.
6. Малишев Б. Судова правотворчість як засіб досягнення мети правосуддя. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 50. 7. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / [уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко]. Київ: Вид-во «АКОНІТ». Т. 2: К–П. 2008. С. 201. 8. Філатов В. В. Модель перехідного правосуддя в сучасному міжнародному праві: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.11. Одеса, 2024. С. 24. 9. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 16. 10. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 12. 11. Лузан Т. Перехідне правосуддя: історія становлення і зміст поняття. *Юридична газета online*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i-zmist-ponyattya.html> 12. Червякова О. В. Механізми та процеси перехідного правосуддя: міжнародний досвід для відновлення суверенітету і національної безпеки України. *Право і безпека – Law and Safety*. 2023. № 3 (90). С. 138.
13. Ватаманюк Л. Кореляція наукових підходів щодо дефініції правосуддя. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Т. 7. № 2. 2020. С. 44. URL: <http://doi.org/10.23939/law2020.26.042> 14. Комзюк В. Т. Щодо нормативного визначення поняття і сутності правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023-05-29. С. 91-92. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/277615/272373> 15. Ткаченко С. В., Радченко Я. М., Кириченко В. О. Концепція перехідного правосуддя: апорія конституційно-правового механізму створення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 123. 16. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 588. 17. Гурковська Н. Шлях до миру: через перемогу і перехідне правосуддя. URL: <https://ecpl.com.ua/news/shliakh-do-miru-cherez-peremohu-i-perekhidne-pravosuddia/> 18. Багінський А. В. Механізми правосуддя перехідного періоду в подоланні наслідків збройного конфлікту. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2020. Випуск 1 (45). С. 14.
19. Азаров Д. С., Венгер В. М. Злочини російських військових в Україні: встановлення юридичних фактів як складова перехідного правосуддя. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (Львів, 9–11 червня 2022 р.)*. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 5. 20. Мамедов Г. Слідами

Гааги: чому нам потрібен гібридний механізм правосуддя. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/slidami-haahi-chomu-nam-potriben-hibridnij-mekhanizm-pravosuddja.html>

21. Кваша О. О., Бабанли Р. Ш. Механізми правосуддя для розслідування та судового розгляду міжнародних злочинів, вчинених в Україні під час війни. *Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь* / ред. кол. С. І. Пирожков, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, Е. М. Лібанова, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький; Інститут держави і права ім. В. М. Корещького НАН України. Київ, 2024. С. 118

22. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Бушенка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 402

23. Червякова О. В. Механізми та процеси перехідного правосуддя: міжнародний досвід для відновлення суверенітету і національної безпеки України. *Право і безпека – Law and Safety*. 2023. № 3 (90). С. 138

24. Ткаченко С. В., Радченко Я. М., Кириченко В. О. Концепція перехідного правосуддя: апорія конституційно-правового механізму створення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 120

25. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Бушенка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. С. 588

26. Клим О., Чернописька В. Проблема дефініції «перехідного правосуддя» у сучасному філософсько-правовому дискурсі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 1 (37). С. 95.

References

1. Zvit za rezultatamy vprovadzhenia 2 fazy proiektu «Monitorynh sudovykh provadzen u spravakh pro voenni zlochyny». cherven 2024 r. URL: https://uba.ua/documents/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8%202024/%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D0%B8%D1%89%D0%B8%D0%BA/UKR_Trial%20Monitoring_2024.pdf

2. Klym O., Chornopyska V. Problema definitiï «perekhidnoho pravosuddia» u suchasnomu filosofsko-pravovomu dyskursi. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Seria: «Iurydychni nauky». 2023. № 1 (37). S. 94

3. Kristian Korrea. Yak perekhidne pravosuddia mozhe dopomohty dosiahty myru v Ukraini? 2021. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/New-Justice_Report ICTJ_UKR.pdf

4. Boiko O. M. Rozvytok sudochynstva v Ukraini v umovakh perekhidnoho pravosuddia. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: *Yurysprudentsiia*. 2019. № 40. S. 66

5. Sushyi O. Problema kolektyvnoi travmy v ukrainskomu sotsiumi ta poshuk stratehii yii opanuvannia. *Naukovyi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*. 2014. № 6 (74). S. 19

6. Malyshev B. Sudova pravotvorchist yak zasib dosiahnennia mety pravosuddia. *Visnyk Vyshchoi rady yustytii*. 2011. № 1 (5). S. 50

7. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: v 3 t. / [uklad.: V. Yaremenko, O. Slipushko]. Kyiv: Vyd-vo «AKONIT». T. 2: K–P. 2008. S. 201

8. Filatov V. V. Model perekhidnoho pravosuddia v suchasnomu mizhnarodnomu pravi: dys. ... d-ra yuryd. nauk. 12.00.11. Odesa, 2024. S. 24

9. Bazove doslidzhennia iz zastosuvannia pravosuddia perekhidnoho periodu v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. S. 16

10. Bazove doslidzhennia iz zastosuvannia pravosuddia perekhidnoho periodu v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. S. 12

11. Luzan T. Perekhidne pravosuddia: istoriia stanovlennia i zmist poniattia. *Iurydychna hazeta online*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/perehidne-pravosuddya-istoriya-stanovlennya-i->

zmist-ponyattya.html 12. Cherviakova O. V. Mekhanizmy ta protsesy perekhidnoho pravosuiddia: mizhnarodnyi dosvid dlia vidnovlennia suverenitetu i natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Pravo i bezpeka – Law and Safety*. 2023. № 3 (90). S. 138. 13. Vatamaniuk L. Koreliatsiia naukovykh pidkhodiv shchodo definitsii pravosuiddia. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Serii: «Iurydychni nauky». T. 7. № 2. 2020. S. 44. URL: <http://doi.org/10.23939/law2020.26.042> 14. Komziuk V. T. Shchodo normatyvnoho vyznachennia poniattia i sutnosti pravosuiddia. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2023-05-29. S. 91-92. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/277615/272373> 15. Tkachenko Ye. V., Radchenko Ya. M., Kyrychenko V.O. Kontseptsiiia perekhidnoho pravosuiddia: aporiiia konstytutsiino-pravovoho mekhanizmu stvorennia. *Iurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2024. № 3. S. 123. 16. Bazove doslidzhennia iz zastosuvannia pravosuiddia perekhidnoho periodu v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. S. 588. 17. Hurkovska N. Shliakh do myru: cherez peremohu i perekhidne pravosuiddia. URL: <https://ecpl.com.ua/news/shliakh-do-myru-cherez-peremohu-i-perekhidne-pravosuiddia/> 18. Bahinskyi A. V. Mekhanizmy pravosuiddia perekhidnoho periodu v podolanni naslidkiv zbroinoho konfliktu. *Visnyk NTUU «KPI»*. *Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*. 2020. Vypusk 1 (45). S. 14. 19. Azarov D. S., Venher V. M. Zlochyny rosiiskyykh viiskovykh v Ukraini: vstanovlennia i yurydychnykh faktiv yak skladova perekhidnoho pravosuiddia. *Ukrainska kryminalna yustytisia v umovakh viiny: materialy VIII (XXI) Lvivskoho forumu kryminalnoi yustytisii (Lviv, 9–11 chervnia 2022 r.)*. Lviv: LvDUVS, 2022. S. 5. 20. Mamedov H. Slidamy Haahy: chomu nam potrebn hibrydni mekhanizm pravosuiddia. URL: <https://zn.ua/ukr/LAW/slidami-haahi-chomu-nam-potrebn-hibridnij-mekhanizm-pravosuiddia.html> 21. Kvasha O. O., Babanly R. Sh. Mekhanizmy pravosuiddia dlia rozsliduvannia ta sudovoho rozghliadu mizhnarodnykh zlochiniv, vchynenykh v Ukraini pid chas viiny. *Zberzhennia i rozvytok Ukrainy v umovakh viiny ta myru: natsionalna dopovid* / red. kol. S. I. Pyrozkhov, N. V. Khamitov, Ye. I. Holovakha, S. S. Dembitskyi, E. M. Libanova, O. V. Skrypniuk, S. V. Stoietskyi; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv, 2024. S. 118 22. Bazove doslidzhennia iz zastosuvannia pravosuiddia perekhidnoho periodu v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. S. 402. 23. Cherviakova O. V. Mekhanizmy ta protsesy perekhidnoho pravosuiddia: mizhnarodnyi dosvid dlia vidnovlennia suverenitetu i natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Pravo i bezpeka – Law and Safety*. 2023. № 3 (90). S. 138. 24. Tkachenko Ye. V., Radchenko Ya. M., Kyrychenko V. O. Kontseptsiiia perekhidnoho pravosuiddia: aporiiia konstytutsiino-pravovoho mekhanizmu stvorennia. *Iurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2024. № 3. S. 120. 25. Bazove doslidzhennia iz zastosuvannia pravosuiddia perekhidnoho periodu v Ukraini: monohrafiia / za zah. red. A. P. Bushchenka, M. M. Hnatovskoho. Kyiv: RUMES, 2017. S. 588. 26. Klym O., Chornopyska V. Problema definitsii «perekhidnoho pravosuiddia» u suchasnomu filosofsko-pravovomu dyskursi. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Serii: «Iurydychni nauky». 2023. № 1 (37). S. 95.

Kvasha Oksana. Transitional justice in Ukraine: mission of restoring justice

Introduction. Restoring justice as the ultimate goal of justice, including transitional justice, cannot consist only in bringing the guilty to criminal responsibility in compliance with all high standards. The concept of transitional justice includes a much broader set of means, to ensure which an appropriate state policy must be introduced in Ukraine. To develop the concept of transitional justice, this should become a priority of state policy today.

The aim of the article is to develop the scientific and theoretical foundations of the national concept of transitional justice.

Results and conclusions. *Restoring justice as the mission of transitional justice in post-war Ukraine includes the responsibility and inevitability of punishing the aggressor country in the person of its political elite, as well as everyone who gave criminal orders or directly participated in military actions against Ukraine.*

The transitional justice model can be conditionally called a system of four "B": Retribution for the guilty, Compensation for victims, Establishment of the truth, Implementation of conflict prevention measures. Retribution for the guilty is bringing those guilty of committing crimes against Ukrainian citizens to justice. Compensation for victims is compensation for material and moral damage to all victims of crimes. Establishment of the truth is a full and comprehensive investigation of all circumstances that led to the conflict and its escalation, an objective and documented reconstruction of the chronology of events. Implementation of conflict prevention measures is the creation of a system of safeguards that will make it impossible for similar conflicts to occur again, including strengthening the protection of national and state security, comprehensive reform of the system of law enforcement and judicial bodies, education and science, and the media.

Main results and conclusions of the study. *The specificity of the Ukrainian situation is the presence of two grounds for introducing its own model of transitional justice, the development of which should be a priority of Ukraine's state policy even today, during the war. In the context of the Russian-Ukrainian war, transitional justice is a complex system of judicial and extrajudicial national and international mechanisms aimed at restoring human rights violated in the context of Russian military aggression, which includes such interrelated elements as retribution for the guilty, compensation for damage, establishing the truth, and implementing measures to prevent the recurrence of aggression. Restoring justice is the mission (high purpose) of transitional justice in Ukraine.*

Key words: *transitional justice, justice, human rights, the right to a fair trial, war crime, international crime, collective victim, establishing the truth, punishing the guilty, prevention, compensation for damage, bringing to criminal responsibility, victim, crime of aggression, special international tribunal.*